

До цілющих джерел пізнання

Немає нічого кращого, ніж повертатися туди, де нічого не змінилося, щоб зрозуміти, як змінився ти сам.

Нельсон Мондела.

Коли я подумки повертаю у часи своєї студентської юності і згадую людей і події, що закарбувалися у пам'яті та на серці, то ніколи не оминаю затишної читальної зали №1 університетської бібліотеки, званої серед студентів тих років як «фундаменталка», що по вулиці Гоголя 4. Саме тут відбувалися найбільш знакові події мого студентського життя. На початку 70-х років минулого століття філологи мешкали у гуртожитку №2, який знаходився у центрі міста, на площі Івана Франка. Тож, найближчою до житла, була «читалка фундаменталки», як любили словоблудити студенти. Вона розміщувалася на другому поверсі головного корпусу бібліотеки і своїм балконом та вікнами виходила на гамірну Гоголівську. Це була читальна зала для наукової роботи і користувалися нею переважно викладачі, але і студентам дозволялося відвідувати її, особливо тим, хто займався науковими дослідженнями. То ж курсові і дипломні роботи писалися переважно тут.

Мені тепло і затишно у тому часі. Мабуть даються взнаки роки. Не було комп'ютерів, сучасних гаджетів та ноутбуків, світ ще не опутало павутиння Інтернету, про те, що нині здається буденним, у ті часи навіть і гадки не мали. Необхідну інформацію ми відшукували з книг та журналів... Панував беззаперечний і непохитний культ книги! Культ бібліотеки!

Коли я сьогодні з подивом дивлюся на спорожнілі вже о 17 годині читальні зали бібліотеки, то не можу втямити, коли ж студенти готуються до семінарів та колоквіумів? У наш час вцент переповнені читальні зали працювали до 20 години, а «фундаменталка» на пів години довше. Як тут не згадати слова мого сивочолого колеги - професора, який на зустрічі з нинішніми студентами, зауважив: «Як ми вчилися? Щоденні шість годин учіння зранку та чотири години у читальні по обіді, - і ти людина!» Правду ж казав!! Отож, мої приятні стосунки з бібліотекою зав'язалися ще з студентської юності.

Яке це чудодійне дійство, коли ти потрапляєш у величну тишу царства книги! Коли торкаєшся пальцями поживклих сторінок столітніх фоліантів, або вдихаєш неповторний запах щойно видрукуваної книги. Її білі, подекуди ще й нерозрізані сторінки, ваблять своєю недоторканістю, незвіданістю. А що там? Ти читаєш її і , немов би, наповнюєшся новими думками, новими почуттями, новими емоціями. Книга стає твоєю, осягненою. І якщо не улюбленою, то вже прочитаною!

Але унікальною бібліотеку роблять перш за все люди, ті, хто безпосередньо знайомить тебе з книгою, хто відшукує її для тебе, хто своїм ставленням до неї змушує і тебе відчувати відповідальність за її подальшу долю. Мова, безперечно, йде про бібліотекарів.

Мені поталанило на таких людей. Мене у світ книги благословляла Лідія Панасівна Мороз, спочатку бібліотекар з дипломом Київського державного університету імені Тараса Шевченка (романо-германське відділення), а згодом завідувач відділу обслуговування. Вона безпосередньо була причетна до комплектування фонду, безпомилково орієнтувалася в ньому, була щедрою на поради та рекомендації. Я поважаю її і до нині за її толерантність та енциклопедичність, а ще й тому, що вона дозволяла брати мені, студенту, не рекомендовані видання до гуртожитку. Так я познайомився з «Чорною радіою» Куліша, романами Григорія Епіка, поезією Миколи Зерова, Євгена Плужника. А за вікном бував 1975 рік! 35 років свого життя віддала ця чудова жінка бібліотеці Гоголівського вишу.

Від імені всього студентського покоління 70-80-х років хочу висловити глибоку подяку і шану нашим бібліотекарям: А.П. Поторочі, О.О. Швачко, Г.П. Дерещі, А.І. Сквирі, В.М. Понтер, Л.І. Литвиненко, даруйте, якщо когось забув. Доземний Вам уклін, шановні берегині книги.

Читальна зала №1, у ті далекі роки моєї студентської юності, дарувала мені неповторні зустрічі з цікавими людьми. І хоча нині у цій залі розміщена експозиція Музею рідкісної книги, я безпомилково відтворюю в пам'яті ту світлу, затишну, ошатну залу на 30 столів (ще два приставних під стіною). На першому, під вікном, любив працювати Олександр Васильович Жомнір. Він працював тут майже щодня, а тому стіл ніхто не займав за його відсутності. Саме тут народжувався україномовний переклад поеми Джона Мілтона «Утрачений рай». На той час ще маловідомий перекладач працював над перекладом книги свого життя. Але яка це була непересічна особистість! Який глибокий розум і який незборимий національний дух! Я вдячний бібліотеці за знайомство з ним.

За другим від вікна столом (біля входу до кімнат з фондом рідкісної книги), любив працювати Григорій Петрович Васильківський, доцент, кандидат філологічних наук, фундатор Музею рідкісної книги. Тож за його стіл теж ніхто не сідав, а якщо хтось випадково і дозволяв собі, його чемненько перепрошували відвідувачі. Цей сивочолий вчений-енциклопидист користувався у Ніжинському педагогічному інституті імені М.В. Гоголя беззаперечним авторитетом. Він дозволяв собі те, чого не дозволяли інші – вільно думати і виголошувати свої думки! Саме за це, вже починаючи з 1956 року, мав серйозні проблеми з КДБ. Але це не зупиняло його. Григорій

Петрович був чудовим лектором і користувався великим авторитетом серед викладачів та студентів. У мене він викладав літературу епохи Відродження. Викладав артистично, навіть дещо пафосно, але нас, студентів, вражало його глибоке знання тексту. Поза аудиторією (у бібліотеці) був завжди простим, доступним, уважним, вражав своєю інтелігентністю. Сорок чотири роки віддав Г. П. Васильківській викладацькій роботі у Ніжинській вищій школі. Після його смерті колектив бібліотеки звернувся з пропозицією до ректорату вишу присвоїти Музею рідкісної книги ім'я Г.П. Васильківського, що і було зроблено.

У цій читальній залі відбулося моє знайомство тоді ще з проректором з навчальної роботи, а з 1978 року – ректором Ніжинського державного педінституту, академіком Федором Степановичем Арватом. Це за його допомоги я отримав підбірку журналів «Киевская старина», яка так необхідна була мені для дипломної роботи. Бо студентам, за спеціальним листом Міністерства освіти УРСР, дореволюційну періодику видавати було не можна. Видавали лише викладачам і аспірантам (вибірково), та й то за заявою. Бібліотеки були ідеологічними закладами, а тому перевірялися обласними та міськими комітетами партії.

«Фундаменталка» дарувала мені зустрічі з письменником і літературознавцем Степаном Петровичем Пінчуком; з філософом та релігієзнавцем Пінхосом Хаймовичем Самородницьким, який перший розповів мені про трагедію Батурина; з істориком та краєзнавцем Іваном Петровичем Костенком, від якого я збагатився знаннями про історію Ніжинської вищої школи. Неповторні часи, неповторні люди!

Я спостерігав як осягали вершини науки тоді ще молоді викладачі, а нині знані науковці, професори Олександр Герасимович Ковальчук, Павло Володимирович Михед, Олександр Васильович Бобир. Вони були «постійними читачами фундаменталки»...

Промайнули роки, змінилися часи. Пішли за світи вчителі. Вже і в мене «...літа на осінь повернули», але за майже три десятиліття своєї наукової роботи я не полишаю дружби з бібліотекою. Бо це підмурівок моїх знань, мого натхнення.

Працюючи на посаді проректора з навчально-методичної роботи Ніжинського державного педагогічного університету імені Миколи Гоголя мені довелося опікатися проблемами вузівської книгозбірні, яку очолювала тоді Наталя Олександрівна Ленченко. Людина палко закохана у свою справу і в університетську бібліотеку. Саме дякуючи її організаторським здібностям і якостям керівника, за підтримки колективу, відбулося реформування бібліотеки. А саме: проведено ґрунтовний облік книг головного книгосховища, приведена в певну систему каталожна служба, переведено до навчального

корпусу №2 студентський абонемент, інформаційно-бібліографічний відділ, обладнано каталожну кімнату для читацьких каталогів.

Не один раз мені доводилося бути свідком, коли міський водоканал, своїми з'їденими корозією трубами, підтоплював головний корпус бібліотеки. Це була на стільки комунальна аварія, як духовна і гуманітарна катастрофи. Усі працівники бібліотеки залучалися на порятунок книг. Уявіть собі, сотні змоклих книг, кожен сторінку яких треба просушити і відреставрувати. Титанічна робота! Але працездатності цих жінок можна позаздрити, завжди справлялися! Поряд з Наталією Олександрівною сумлінно працювали її співробітники Г.О. Байдіна, А. П. Сковорода, О. Г. Никоненко, В. А. Ворона, С.О. Онищенко, О.О. Павлова, Л. В. Гранатович, Г.С. Осіпова та інші. Шана і повага їм за їхню подвижницьку працю.

XXI століття поставило нові вимоги до університетської бібліотеки. Настала епоха комп'ютера, епоха Інтернету, епоха електронної книги. Та власне і бібліотеки стали електронними. Сьогодні увійти з провінційного Ніжина до каталогів бібліотеки Конгресу США справа кількох хвилин. Або замовити електронне видання з бібліотеки Гарвардського університету. Викладачі вишу виїжджають на стажування до університетів США, Великої Британії, Китаю, Німеччини, повертаються звідти зовсім з іншими науковими запитам та вимогами. То ж бібліотеці слід відповідати їм, відповідати на виклики Часу! А тут неабияку роль відіграє людський фактор.

Колектив бібліотеки не збільшується, навпаки зменшується, але до справи залучаються справді кваліфіковані фахівці і чудові люди. Прийшла молодь, вона набуває досвіду в справжніх майстрів бібліотечної справи, а що головне, вчиться у них любові до вузівської книгозбірні, до книги, як до берегині мудрості людської.

Бібліотеці в черговий раз поталанило на керівника. Очолив колектив працівників книгозбірні знаний в Україні фахівець, науковець, історик, краєзнавець, бібліофіл, богослов, вихованець Київського національного університету імені Тараса Шевченка Олександр Сергійович Морозов. Людина високої ерудиції і глибокої любові до справи, якою займається. Він безпомилково орієнтується у вирі інформації, вмilo відшукує ті джерела і проекти, які необхідні сучасній університетській бібліотеці.

А ще він палкий патріот Ніжина, університету, незалежної України. За його керівництва Музей рідкісної книги став унікальним науковим центром до якого поспішають з усіх куточків світу шанувальники книги. З його особистої ініціативи, за підтримки ректорату та міської влади, у бібліотеці обладнано кімнату-музей видатного українського мореплавця Юрія Лисянського. Віднайдено унікальні експонати і особисті автографи мандрівника.

А його подвижницька праця на ниві дослідження історії та культури грецького народу, що об'єднана у вже чотирьох книгах «Греки в Ніжині», варта

не лише високої наукової оцінки, але й глибокої поваги. Олександр Сергійович Морозов - автор понад ста наукових і краєзнавчих статей та досліджень, упорядник численних антологій і збірників. Ось така людина очолює колектив бібліотеки.

Не відстають і заступники. Відділ комплектування та наукової обробки документів очолює Лідія Григорівна Бойко. Людина творча, креативна, надзвичайно відповідальна, справа зобов'язує, адже веде «Електронний каталог».

Допоки мої студенти поспішають до відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення бібліотеки, яким керує Тетяна Віталіївна Яковенко, щоб «скачати» черговий реферат, я статечно прямую до інформаційно-бібліографічного відділу.

Цей відділ надзвичайно популярний серед викладачів університету, бо саме тут створено електронну базу даних аналітичних описів статей та наукових матеріалів з періодичних видань. Тут можна ознайомитися із публікаціями колег, та й , зрештою, отримати консультацію про УДК для чергової власної статті. Очолює відділ Наталія Володимирівна Мухомодєєва, людина невичерпної енергії, справжній фахівець своєї справи. Поряд з нею працюють справжні ентузіасти, провідні бібліотекарі О.Д. Кільдіватова та В.І. Манжай. Саме вони, та ще бібліотекар 2 категорії Ю. І. Рожок, підготували для мене безцінний подарунок – впорядкували науково-допоміжний бібліографічний покажчик моїх наукових та публіцистичних статей, моїх художніх творів. Це справді клопітка робота, необхідно було зібрати, перевірити і систематизувати близько 500 публікацій. Сам би я на це ніколи б не спромігся... Справді безцінний подарунок до ювілею! Доземно вклоняюся їм за їхню сумлінну працю. Та й не лише я. Кількість таких впорядкованих бібліографічних довідників за останні роки повернула вже на другий десяток: професори Г.В. Самойленко, О.Г. Ковальчук, Н.І. Бойко, І.В. Марісова, Є. І. Коваленко завдячують цим скромним працівникам бібліотеки за їх справді подвижницьку працю. А які чудові щорічні Календарі пам'ятних та ювілейних дат готує цей відділ! Погоджуюсь з поетом: «... в тиши библиотек вершатся великие дела».

Та справжнім серцем вузівської книгозбірні був і залишається відділ обслуговування та зберігання фондів. Саме тут здійснюється оперативне, бібліотечно-бібліографічне, інформаційне обслуговування студентів, аспірантів, науково-педагогічних працівників, організовується культурно-масова робота.

Очолює його справжня майстриня бібліотечної справи Галина Сергіївна Осипова. Ця жінка наділена Богом численними талантами: вона чудовий організатор, толерантний керівник, талановитий сценарист, вдумливий режисер, доскіпливий дослідник історії бібліотеки, чудовий кліп-мейкер та

фотохудожник, глибокий поціновувач слов'янських мов. А ще й голова профспілкового бюро колективу бібліотеки. Вона – новатор, ніяк не перебільшую її чесноти, бо за кожною з них стоїть напружена, щоденна, клопітка праця, а ще велике серце цієї людини. Які чудові «бібліоночі» організовує і проводить вона! Переконали, вони запам'ятаються студентам на багато років. Мандрівки через роки, століття, у часи Гоголя, його «однокоритників», його героїв. Незабутньо! Галина Сергіївна володіє даром орієнтуватися не лише у Часі, але й поза ним. А які чудові літературні вечори організовує... Дякую їй за «Калинову сповідь поета», саме після цього заходу я по-справжньому відчув себе письменником, бо зрозумів, що моя поезія чогось варта. Минають свята та створені нею слайдопрезентації та кліпи ще на довгі роки стають надбанням родин. Їх неодноразово переглядають на родинних святах. Мудро говорив Пабло Пікассо: «Незамінних немає, але є неповторні». Ці слова і про неї.

З грудня 2003 до липня 2018 року я очолював філологічний факультет Гоголівського вишу. У мою першу десятирічку на посаді декана на денній та заочній формі навчання на факультеті навчалося понад тисячу студентів, працювало 57 осіб професорсько-викладацького складу, які були об'єднані у 5 наукових кафедр. Шостою науковою кафедрою стали працівники читального залу №3. Ні, ніяк не обмовився. Безперечно, структурно вони були підпорядковані бібліотеці, але функціонально, духовно... нам. Бо який же філфак без книгозбірні! Знову хочу наголосити – це науковий підрозділ..., бо жодна наукова конференція, жодне літературне свято, жодний книжковий форум чи презентація не проходили без участі працівників бібліотеки. Хочу принагідно сердечно подякувати працівникам читального залу №3, його завідувачам Тамарі Василівні Бучиній, а згодом Ірині Олександрівні Левченко, бібліотекарям Лілі Анастасівні Зоценко, Валентині Григорівні Строй, Людмилі Володимирівні Головки за їхню сумлінну працю.

Ці жінки палко люблять книгу і вміло її пропагують серед студентів та викладачів. Їм у цьому допомагають численні книжкові виставки, які вони організовували і організовують (їх не злічити), тематичні добірки літератури до знаменних подій та видатних дат, а ще постійнодіючі та змінні стенди наукового доробку провідних вчених факультету, наукових кафедр. Я їм вдячний за високу культуру обслуговування читачів. Незважаючи, викладач це чи студент, завжди усміхнені, привітні.

Традиційно, у читальному залі №3 відбувалися зустрічі з письменниками. На зустрічі зі студентами приїздили Павло Загребельний, Юрій Мушкетик, Володимир Яворівський, Євген Гуцало, Володимир Мордань, Леонід Горлач, Анатолій Мойсієнко, Василь Шкляр і цей перелік ще можна продовжувати довго... Приємно було бачити їхнє подивування, коли вони підходили до стенду-виставки власних творів, які організовували до їх приїзду працівники

бібліотеки. А ще підбірки з періодики з матеріалами про їхню творчість. Довго не відходили від стендів, дякували.

Піймав себе на думці, що про нашу книгозбірню можу розповідати ще довго, про усі її відділи та сектори, а найголовніше – про людей, які там працюють. Я глибоко шаную і поважаю їх. Вони варті цієї поваги. І не лише тому, що за мінімальний заробіток обслуговують книгозбірню у фондах якої налічується понад мільйон книжок, найстарішій з яких понад 500 років, а саме за їх сумлінне ставлення до своєї праці, за ту енергію серця, яку вони щоденно випромінюють, залучаючи у світ книги сотні нових читачів. Бо розуміють: освічена нація – це нація переможців, нація з майбутнім! Доземний їм уклін.

З повагою Олександр Забарний – член Національної спілки письменників України, Національної спілки журналістів України, доцент.